

З АРХІВНОЇ ПОЛИЦІ

ЛИСТУВАННЯ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА З ОСИПОМ НАЗРУКОМ (1930—1934)

Про письменника Василя Стефаника та науковця і митця Осипа Назарука, події 1920—1930-х рр. в Україні загалом написано чимало досліджень. Однак ці відомості не завжди є вичерпними, зокрема про міжвоєнну рецепцію їхньої громадської праці, художньої творчості, родинних і товариських відносин. Листи В. Стефаника до О. Назарука цінні не лише тим, що сприятимуть повнішому розкриттю цих моментів їхнього життя, а й підтверджуватимуть відому інформацію, наприклад, про риси характеру обох митців (безкорисливість, турбота про близьких, скромність, працелюбність), гідне прижиттєве пошанування сучасниками, піклування ними про чистоту української мови, важкий матеріальний стан, вірність національній справі тощо. Листу-

вання свідчить про те, якими тісними були контакти В. Стефаника зі Львовом і О. Назаруком — адже від 1927 р. він майже нікуди не виїжджав з Русова через важку хворобу. З допомогою преси і листів, які диктував синам та родичам, В. Стефаник спілкувався з родиною і товаришами, дізнавався про останні новини. З великою вдячністю і вибаченнями письменник звертався до О. Назарука, який регулярно надсилав йому львівські газети, не вимагаючи термінової оплати, а також допомагав його рідним у скрутний час.

Листування В. Стефаника з О. Назаруком — це ще один джерелознавчий крок до повнішого розкриття діяльності і творчості двох відомих західноукраїнських постатей.

ЛИСТИ

№ 1

Русів, 27/XII 1930.

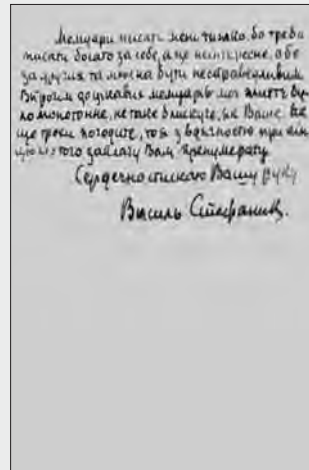
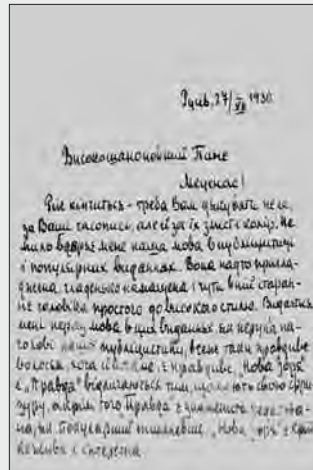
Високошановний Пане Меценас¹!

Рік кінчиться — треба Вам дякувати не лиш за Ваші часописи², але й за їх зміст і колір. Не мило вдаряє мене наша мова в публіцистиці і популярних виданнях. Вона надто приладжена, гладенько намащена і чути в ній старанне чоловіка простого до високого стилю. Видається мені нераз мова в цих виданнях³, як перука на голові нашої публіцистики, всеж таки правдиве волосся, хоча й погане, є правдиве. „Нова Зоря“⁴ і „Правда“⁵ відличаються тим, що мають свою фризурю, а крім того „Правда“ є знаменито редагована, як популярний тижневик. „Нова Зоря“ є крійкожива і інтересна.

Мемуари писати мені тяжко, бо треба писати багато за себе, а це неінтересне, або за других та можна бути несправедливим. Впрочім до цікавих мемуарів моє життє було монотонне, не таке блискуче, як Ваше. Як ще трохи погодите, то я з вдячністю при кінцю лютого заплачу Вам пренумерату⁶.

Сердечно стискаю Вашу руку
Василь Стефаник⁷.

Центральний державний архів України у Львові (далі — ЦДІА України у Львові), ф. 359, оп. 1, спр. 320, арк. 1—1 зв.

Рукопис листа. Русів, 27 липня 1930 р.

№ 2

Русів, 4/II 1932.

Високошановний Пане Меценасе!

Вибачайте за спізнений лист, не все в мене під руками є секретар⁸, не все я можу диктувати лист, хору⁹. Я з обов'язку і для власної приемности радо Вам дам 2. примірники моїх творів¹⁰, як вийдуть друковані, для Вас очевидно з присвятою. Це видають мої приятелі¹¹, хоча я не виджу потреби такого видавництва і не надіюся для української публіки від нього користі.

Маю клопіт найти редактора¹² до цієї жаргонової літератури¹³. Старий Стоцький¹⁴ або Василь Сімович¹⁵ задалеко від Львова, не треба писати жаргоном, а принайменше писати таким, який зрозумілий всім, бо наша літературна мова в Галичині це також жаргон о тільки лпшій, що його всі розуміють.

Я дуже є пильний читач „Нової Зорі“, більше пильний, як інших українських газет. Ваш часопис є різкий і знає чого хоче, подібний він до Вас і тому я його радо читаю. Писати я мало пишу, хіба під примусом моїх друзів, думаю, що середні таланти повинні мовчати і не засмічувати і так уже засмічену укр[аїнську] літературу¹⁶.

Є ще в мене до Вас особисте прошення, тяжко в Галичині не надібати листа, в яким не було-би прозьби, не було-би прошення о протекцію. Є в мене вдова по священникови Олена Плешканова¹⁷, рідна сестра моєї жінки, вона має вдовчої пенсії 15 зл[отих], має доньку малярку¹⁸ і має надію, що дістане зі станиславівської консисторії якусь заповому, по яку там недавно подала прозьбу. Якби Ви мали там де помістити своє слово за цю вдову, то вчинили бсьте добре діло, вона Ваша знакома і приклонниця. Як не можна, то не робіть собі з цього нічого, бідувати й так буде.

Сердечно Вас пращаю і буду старатися Вас лично поздоровити, як ще коли буду у Львові.
Василь Стефанік¹⁹.

ЦДІА України у Львові, ф. 359, оп. 1, спр. 320, арк. 2—3.

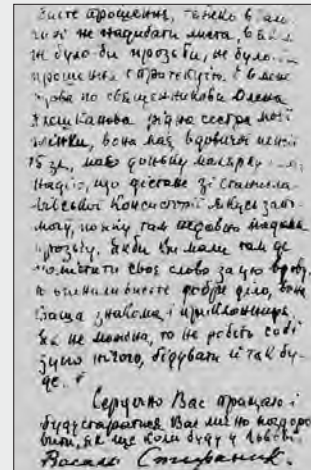
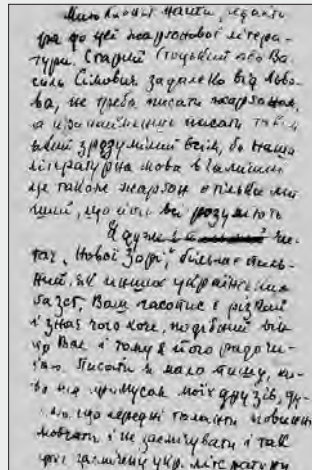
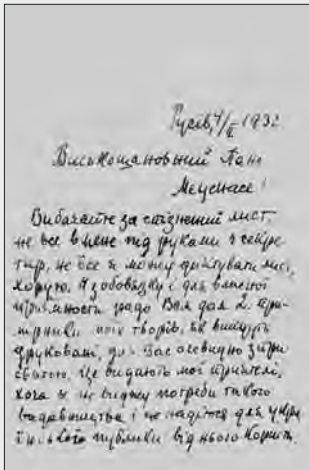
№ 3

Русів, 6/IV 1932.

Високошановний Пане Меценасе!

Трохи давніше Ви були написали до мене, щоби, як появиться збірне видання моїх творів, Вам і Редакції дати 2. книжки для вжитку редакційного²⁰. Ясна річ, що я радо згодився на це і ще написав, що Вам особисто дам примірник з моєю присвятою тому, що мої симпатії віддавна притягали мене до Назарука²¹, як особистости. В тім листі, якого Ви не одержали було ще написане прошення до Вас, щоби Ви помогли в Станиславові своїм впливом виєднати для сестри моєї жінки Олени Плешканової, вдови по священнику Іванови Плешкані²², більшу заповому. Просьба була мотивована тим, що Плешканова, Ваша давня приклонниця, немає ніякого маєтку, а за те має 15 зл[отих] дару з ласки, має доньку, здібну ученицю Новаківського²³, малярку і не має здоров'я. З цих причин я, як всі Галичане, шукав для неї протекції у Вас. Про це чув дома мій син Кирило²⁴, який вчиться тепер у Львові²⁵ і без могого припорування звернувся особисто до Вас, щоби цим способом помогти теті, яка їх від маленьких виховала, бо від смерті моєї жінки вона перебуває в мене. Цю нахабність вибачте молодому хлопцеві з причин, що він хотів Вас особисто пізнати і це оправдане і хотів цим способом помогти своїй коханій „цощі“.

Він доніс, що Ви могого листа з тим прошенням не одержали і тому пишу цей лист. Небіщик муж Іван Плешкан був колегою на теології єпископа Хомишина²⁶ і тому Ваша місія є лекша в цім випадку, а адреса вдови Олени Плешканової є: Русів, п[овіт] Снятин.

Рукопис листа. Русів, 4 лютого 1930 р.

Ви вибачайте, що я Вам у Вашім тяжкім заняттю перешкоджаю²⁷, та це справа богуугодна і як Ви годні вдові помочи, то вчиніть це, а на мене не гнівайтесь.

Сердечно Вас здоровлю Ваш
Василь Стефаник²⁸.

ЦДІА України у Львові, ф. 359, оп. 1, спр. 320, арк. 4—5.

№ 4

Русів, 16/I 1934.

Високошановний Пане Меценас!

Я вже стратив надію, аби Вам заплатити за „Нову Зорю“ і за „Правду“, разом з здоровлєм я стратив і всілякі грошові доходи. Ювілейний комітет²⁹ який видав мою книжку, дав мені лише один примірник книжки³⁰ і цей один опинився у вязниці, у Дрогобичі в приятеля³¹ мого сина³². І сталося так, що я не міг дати Вам обіцяних 2. примірники книжки, яко малу рекомпензату за довг. Чи давати авторові одну книжку лишень замість давніших авторських кількох примірників, чи це поступ, то я не знаю. Як по оплаті коштів видавництва³³ дадуть мені решту книжки, то тоді я Вам вишлю ті 2. книжці. То буде за пізно і для Вас безвартости. Я від довшого часу добре хорий і не маю надії заплатити Вам залеглі пренумерати. Щиро-сердечно Вам дякую за присилку обох газет, але перестаньте присилати, бо не можу навіть обіцяти Вам, що заплачу. Я Ваш особистий приклонник і пильний читач Ваших газет і буде мені прикро без них, та годі свідомо Вас оббрівувати, що буду платити. Але осміляюся таки просити Вас слідує: Є у мене в Русові, ц[овіт] Снятин молодий господар Матвій Дідух³⁴ [син] Проця³⁵, який оженився з мою сестрою Тетяною Стефаник³⁶ і тому що перед роками зробився яко парубок горожаном англійським, потім приїхавши оженився і тепер є заможним господарем в селі. Та все те йому не помагає і власти польські не хочуть дати йому польського горожаньства та можуть силоміць викинути з жінкою і дитиною. Я вже раз через о[тця] професора Йосифа Проця виведнав в єпископа станиславівського Лятишевського³⁷, що ще дозволили йому в воевідзті раз вносити прошення о горожаньство. І тут кінчиться моя мудрість, бо я сам не годен поїхати до Станиславова, можеби Ви яку раду дали і пораду. Тому з цим листом посилаю до Вас Луку Стефаника³⁸ могого брата, який у Львові вчиться медицини. Може Ви щасливий на руку і дасьте йому добру раду. Швагер³⁹ в старості і в поліції добре записаний.

Стискаю Ваші руки
Ваш приклонник
Василь Стефаник⁴⁰

ЦДІА України у Львові, ф. 359, оп. 1, спр. 320, арк. 6—7 зв.

№ 5

Русів, 1/X 1934⁴¹.

Високошановний Пане Меценас!

Я знов диктую до Вас листа і знов з прошенням. Дня 28. вересня ц[ього] р[оку] мій молодий сусід з села Устя⁴² Микола Костащук⁴³ син Івана, роджений 11/XI 1911 ставав перед Єпископом Преосвященним Хомишином і Ректором о[тцем] Бойчуком⁴⁴ щоби його прийняли на перший рік до духовної семінарії⁴⁵. Як звичайно, він бідний, але зате з покликаннем і через о[тця] Йосифа Проця найкрасше заопіюваний. Тому осміляюся просити Вас, Високоповажаний Пане Редакторе, щоби Ви цього хлопця умістили за Вашою

протекцією в духовнім Семінарі в Станиславові. Після слів петента⁴⁶ там ще є місце на двох кандидатів і Ви своїм словом зараз допоможете цьому Миколі Костащуківі, Ви вже найліпше знаєте до кого звернутися, я знаю лише, що Єпископа Лятишевського тепер нема в Станиславові, мабуть у Відні. Кому хочете пишність, бо 13. ц[ього] м[ісяця] вже треба бути в семінарі. Очевидно я дякую дуже за Ваші заходи.

Я вже привик дуже до „Нової Зорі“, не лише привик, але вважаю її за одну з найліпших наших часописів. Дякую Вам дуже до кінця цього року за присилку, а на другий рік вже буду пренумерувати.

Сердечний Вам поклін,
з глибоким поважанням і з моїм
власним підписом
Василь Стефаник⁴⁷.

ЦДІА України у Львові, ф. 359, оп. 1, спр. 320, арк. 8—10 зв.

ПРИМІТКИ

¹ Так В. Стефаник у листах звертався до О. Назарука (1883—1940) — громадського і політичного діяча, журналіста, публіциста, адвоката, письменника, члена Української християнської (згодом — католицької) організації. Листи писані рукою синів під диктат В. Стефаника, деякі з них власноручно підписані письменником.

² Мовиться про газети „Правда“ і „Нова Зоря“.

³ Ідеться не про періодичні видання, якими опікувався О. Назарук, а про часописи загалом.

⁴ „Нова зоря“ — газета католицького спрямування, яка виходила у Львові у 1926—1939 рр.

⁵ „Правда“ — львівська газета, яка виходила у 1927—1939 рр.

⁶ Передплата.

⁷ Лист і підпис „Василь Стефаник“ написані не рукою письменника.

⁸ Одним із секретарів 1932 р. був син В. Стефаника Кирило, який проживав разом з батьком у Русові. Від червня 1927 р. секретарями В. Стефаника були його інші сини — Семен і Юрій, можливо, і хтось з родини Плешканів.

⁹ 1927 р. у В. Стефаника загострився артеріосклероз. Взимку 1930 р. його паралізувало. 1931 р. він частково одужав. Див.: Стефаник Ю. Роздуми про батька: Статті про Василя Стефаника. Листи в Україну.— К., 1999.— С. 70—72.

¹⁰ Ідеться про збірку „Твори“ В. Стефаника, яка стала найповнішим прижиттєвим виданням письменника і об'єднала відомі публікації у періодиці, окремі збірки, нові твори. З листа до М. Рудницького від 20 березня 1931 р., уміщеного у Зібранні творів В. Стефаника (див.: Стафаник В. Повне зібрання творів: У 3 т. / Відп. ред. М. К. Гудзій, С. А. Крижанівський.— К., 1954.— Т. III: Листи С. 250), довідуємося, чому В. Стефаник прагнув подарувати М. Рудницькому два примірники своїх „Творів“: вчений виправляв „правопис і мову в збірничку моїх образків, які в маю буде друкувати книгарня ім. Шевченка“.

¹¹ Мовиться про Ювілейний комітет і Видавничу спілку „Діло“, головою якої був М. Заячківський. Відомо, що до Ювілейного комітету належали його приятелі М. Заячківський, М. Стахів, М. Рудницький, можливо, О. Боднарівч, Б. Лепкий, І. Трущ, О. Луцький, а також інші представники Товариства письменників і журналістів імені І. Франка, Наукового товариства ім. Шевченка і товариства „Просвіта“. Див.: 60-ліття Василя Стефаника // Діло (Львів).— 1931.— 14 трав.— Ч. 105.— С. 1; [Академія для вшанування Василя Стефаника] // Там само.— 21 трав.— Ч. 111.— С. 4; Твори В. Стефаника в однім томі: Запрошення до передплати // Там само.— 11 груд.— Ч. 278.— С. 3. Відомо також, що свого часу С. Смаль-Стоцький сприяв виданню збірки „Синя книжечка“, В. Будзинівський друкував його новели у газеті „Праця“, а Д. Лукіянович — збірку „Земля“. Див.: Стефаник В. Серце (Присвята моїм друзям) // Громадський голос.— 1927.— 22 січ.— Ч. 4.— С. 2.

¹² Редактором збірки В. Стефаника „Твори“ став М. Рудницький.

¹³ МВ. Стефаник писав покутським діалектом.

¹⁴ Ідеться про С. Смаль-Стоцького (1893—1969) — мовознавця, педагога, громадсько-політичного, культурного та економічного діяча, який від 1919 р. проживав у Празі.

¹⁵ В. Сімович (1880—1943) — мовознавець і літературознавець, який у 1923—1933 рр. проживав у Празі.

¹⁶ Як свідчить Ю. Стефаник, його батько вважав, що „писати діалектом — це національний злочин“, і просив В. Сімовича перекласти всі його твори літературною мовою. Див.: Стефаник Ю. Роздуми про батька: Статті про Василя Стефаника. Листи в Україну.— К., 1999.— С. 73, 157. На урочистому вечорі 1926 р. В. Стефаник, даючи поради молодим письменникам, сказав: „...маю за собою один великий блуд, щоби не брали собі з мене прикладу — не писали жаргоном-діалектом... перетоплюйте це різноманітне слово українських діалектів, говорів, жаргонів на одну спільну, кристально чисту літературну мову. Бо мову треба творити, кувати, стоплювати...“ Див.: Рудницький М. Його слово: Василь Стефаник про себе // Діло.— 1927.— 7 січ.— Ч. 6.— С. 3—5.

¹⁷ Плешкан Олена (1874—1959) — рідна сестра Ольги Гаморак, яка проживала у будинку В. Стефаника у с. Русові і допомагала письменникові виховувати трьох синів після передчасної смерті Ольги 1914 р.

¹⁸ Плешкан Ольга (1898—1985) — художниця, донька Олени Плешкан.

¹⁹ Тільки підпис зроблений рукою В. Стефаника.

²⁰ Мовиться про редакцію газети „Нова Зоря“.

²¹ Ідеться про О. Назарука.

²² І. Плешкан (1867—1902) — священник у с. Русові, чоловік Олени Плешкан, поет, який підготував до друку збірку віршів, частина творів з якої друкувалася у „Літературно-науковому вістнику” за 1902 р., перекладач.

²³ О. Новаківський (1872—1935) — художник.

²⁴ К. Стефанік (1908—1987) — літературознавець, краснавець, у 1941—1987 рр. — директор Літературно-меморіального музею В. Стефаніка у с. Русові, де проживав до своєї смерті.

²⁵ К. Стефанік у 1925/1926 рр. вчився на юриста. Див.: Діяльність Виділу // Хроніка Наукового товариства ім. Шевченка у Львові за роки 1923—1925. — Львів, 1926. — Ч. 67—68. — С. 21. Як свідчить далекий родич В. Стефаніка В. Костащук, 20 вересня 1927 р. разом із учнями Снятинської гімназії були заарештовані сини письменника, які деякий час перебували у коломийській і львівській в'язницях, а у травні 1928 р. суд, звільнивши, позбавив їх права навчатися у державних середніх закладах Польщі. Див.: Костащук В. Володар дум селянських. 2 доп. вид. — Ужгород, 1968. — С. 172. К. Стефанік відмовився від юридичної кар'єри, здобувши економічну освіту. У листі В. Стефанік мав на увазі Вищу торговельну школу у Львові, створену у жовтні 1899 р. на основі постанови імператора і за поданням Міністерства віросповідань та освіти. Спочатку розміщувалася у будинку Скарбка (тепер — Український драматичний театр імені М. Заньковецької), від 1922 р. перейменована у Високу школу закордонної торгівлі. Очевидно, К. Стефанік також навчався у Торговельній школі при Товаристві „Просвіта” у Львові, після закінчення якої можна було вступати до другого курсу „експортівки”, тобто Високої школи закордонної торгівлі. Див.: [Однорічний торговельний курс] // Рада. — 1926. — 10 жовт. — Ч. 73. — С. 4; [До абсолювентів(ок) Торговельної школи і курсів!] // Діло. — 1933. — 28 жовт. — Ч. 284. — С. 5.

²⁶ Г. Хомишин. (1867—1947) — католицький єпископ, церковний діяч.

²⁷ Мовиться про редагування газети.

²⁸ Тільки вислів „Ваш Василь Стефанік” писаний рукою В. Стефаніка.

²⁹ Ювілейний комітет створений у Львові у 1931 р. з нагоди святкування 60-ліття від народження В. Стефаніка. Дівав до 1933 р., оскільки збірка „Твори” насправді була видана 1933 р., хоча у її вихідних даних зазначений 1931 рік.

³⁰ Ідеться про збірку „Твори” В. Стефаніка (Львів, 1931).

³¹ Очевидно, мовиться про О. Бабія, який від літа 1932 р. перебував в ув'язненні у Дрогобичі, оскільки був засуджений на чотири роки за участь в Організації українських націоналістів (ОУН). Про це див.: Самовбивчий замах Олеса Бабія? // Діло. — 1934. — 5 січ. — Ч. 3. — С. 1; Галактіон Чіпка. Lux in tenebris: (Олесеви Бабієві) // Там само. — 1933. — 28 груд. — Ч. 343. — С. 5. 1936 р., коли помер В. Стефанік, О. Бабій написав статтю. Див.: Бабій О. На свіжу могилу Василя Стефаніка // Українські вісти. — 1936. — 9 груд. — Ч. 283. — С. 2; Батьківщина. — 1936. — 27 груд. — Ч. 50. — С. 6.

³² Ідеться про Юрія, який від вересня 1940 р. до травня 1941 р. був ув'язнений за участь у діяльності ОУН у міжвоєнний час.

³³ Мовиться про Видавничу спілку „Діло”.

³⁴ М. Дідух — племінник В. Стефаніка, син Й. Проця і Т. Стефанік. Мати В. Стефаніка — Оксана, була з роду Дідухів, тому письменник називав племінника за прізвиськом родини матері.

³⁵ Мовиться про Йосипа Проця (1878 — ?) — священника, чоловіка сестри В. Стефаніка Тетяни. Працював директором бурси товариства „Рідна школа” у м. Снятині, у якій викладав релігію й українську мову.

³⁶ Ю. Стефанік свідчить, що Тетяна також була одружена з Михайлом Леньком. Див.: Стефанік Ю. Роздуми про батька: Статті про Василя Стефаніка. Листи в Україну. — К., 1999. — С. 76.

³⁷ І. Лятишевський (1879—1957) — церковний католицький діяч, професор духовної семінарії у Станіславові, від 1929 р. — єпископ-помічник Станіславівської та Генеральної вікарій.

³⁸ Л. Стефанік (1907—1944) — рідний брат В. Стефаніка від другого шлюбу його батька. 1934 р. навчався на медичному факультеті Університету ім. Яна Казимира у Львові.

³⁹ Ідеться про Й. Проця.

⁴⁰ Підпис „Василь Стефанік” зроблений рукою В. Стефаніка.

⁴¹ Окрім тексту листа, є конверт, у якому В. Стефанік надіслав 1 жовтня 1934 р. цей лист до О. Назарука. Напис на конверті: Pan Dr. Osyp Nazaruk // redactor „Nowożyj Zorji” // Lwów // ul. Grodzickich 2/I. Два штампи про відправлення зі Снятина і номер рекомендованого листа на третьому штампі — 57. На звороті конверта: Wasyl Stefanyk // Rusiw // p. Sniatyn. Далі рукою написано номер 4347/3/04 і штамп з датою відправлення зі Снятина — 1. X. 1934. На звороті конверта також нерозбірливі записи олівцем.

⁴² Устя — тепер село Снятинського району Івано-Франківської області.

⁴³ М. Костащук (1911 — ?) — далекий родич В. Стефаніка. Його син Василь видав книжку про нього „Володар дум селянських” (Львів, 1959).

⁴⁴ О. Бойчук (1888—1971) — священник, педагог, церковний діяч. З 1916 р. — доктор богослів'я. Віце-ректор, ректор, професор Станіславівської духовної семінарії (1920—1939). Редактор журналу „Добрый пастир” (1930—1936).

⁴⁵ Мовиться про Станіславівську духовну семінарію, засновану у 1906 р. Тривалий час її ректором був Овксентій Бойчук.

⁴⁶ Підписант петиції. Ідеться про Остапа Луцького (1883—1941) — політичного і громадського діяча, кооператора, публіциста, поета. О. Луцький — посол до польського сейму у 1928—1935 рр., сенату у 1935—1939 рр., член Української парламентарної репрезентації, секретаріат якої містився у Львові на вул. Підвалля, 7, і який захищав права учнів і вступників, зокрема надаючи їм необхідну інформацію. Див.: Важне для родичів // Діло. — 1934. — 6 черв. — Ч. 146. — С. 1. До того ж В. Стефанік знав О. Луцького ще від часу навчання у Кракові.

⁴⁷ Тільки підпис „Василь Стефанік” зроблений рукою письменника.